

Paweł Daniłowicz

"Social Research : Strategy and Tactics", Bernard S. Phillips, New York 1971 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 30, 403-404

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ganej dzięki treningowi, właściwej aranżacji i stawianiu pytań respondentowi oraz zapisowi odpowiedzi w wywiadzie. Wymieniane są tu dwa główne rodzaje błędów popełnianych przez ankierów: a) systematyczne, polegające na nieplanowanym i niezamierzonym wpływie ankiera, gdy ten ma silne i skryzalizowane opinie, uprzedzenia i oczekiwania w stosunku do respondenta; błędy tego rodzaju nie znoszą się w rezultatach osiągniętych przez poszczególnych ankierów; b) niesystematyczne, wynikające na ogół ze złego odczytania instrukcji, jej nieznamomości i bez troski ankiera; błędy takie mogą się znosić w rezultatach osiągniętych przez poszczególnych ankierów. Oba rodzaje błędów mogą być rezultatem błędów w stawianiu pytań, niedostatecznego sondowania oraz błędnego zapisu.

Rozdział V poświęcony jest minimalizacji błędów powstających podczas zbierania i opracowywania materiałów. Podawane są metody kontroli ankierów — pocztowa i dokonywana osobiście przez instruktorów. Przedstawione są problemy kontroli zgodności wewnętrznej odpowiedzi respondentów, a także kontroli materiału przy użyciu komputera.

Rozdział VI dotyczy budowy kwestionariusza. Omawiane są typy pytań używanych w badaniach rynku i badaniach socjologicznych. Dla obu rodzajów badań autorka dzieli pytania zasadniczo na dwie grupy: pytania o fakty i pytania o opinie. Najprostszy typ pytań o fakty, to pytania zamknięte „tak—nie”. Używa się też pytań prekategoryzowanych — otwartych dla respondenta, a zamkniętych dla ankiera. Ten rodzaj pytań może być także stosowany w badaniu opinii i postaw, choć głównie używa się tu pytań otwartych. Autorka wymienia też inne sposoby pytania w celu zdobycia informacji o opiniach, m.in. rangowanie, wybór kilku możliwości z podanej listy, oceny na skalach, różne techniki projekcyjne (testy niedokończonych zdań, techniki obrazkowe tp.). Omawiana jest też w tym rozdziale kwestia języka pytań kwestionariuszowych i stosowanego w nich słownictwa, problem kolejności umieszczania pytań w kwestionariuszu, a także sporządzania kwestionariusza pod względem redakcyjnym.

W rozdziale VII mówi się o wstępnych etapach badania pilotażu i instruktażach do konkretnych badań.

W drugiej części książki autorka pisze o innych technikach zdobywania danych — o wywiadzie niestandardowym (rozd. IX), dyskusjach grupowych (rozd. VIII), wywiadzie telefonicznym, ankietach i obserwacji jako technice uzupełniającej wywiad (rozd. XI).

Książkę kończy rozdział zawierający krótkie omówienie specjalnych odmian wywiadu, stosowanych w badaniach rynkowych.

Joanna Krak

Bernard S. Phillips, *SOCIAL RESEARCH: STRATEGY AND TACTICS*, New York 1971 The Macmillan Company, Chapter 6: „Interviews, Questionnaires and Surveys”, s. 125—146.

Rozdział poświęcony jest w całości omówieniu typowych dla socjologii empirycznej technik badawczych — wywiadu kwestionariuszowego i ankiety. Autor omawia różnice pomiędzy wywiadem a eksperymentem, wskazując dobre i złe strony obu tych technik. Zadaniem autora nie jest jednak wskazanie przewagi stosowania jednej techniki nad drugą, lecz przedstawienie sposobów ich udos-

konania. B. S. Phillips koncentruje się na omówieniu zastosowania wywiadu w badaniach socjologicznych. Jednym z ważniejszych problemów dla autora jest omówienie interakcji ankieter—respondent. Formuluje on twierdzenie, iż pełna kontrola sytuacji wywiadu jest niemożliwa.

Autor wyróżnia trzy typy wywiadów: standaryzowany; niestandaryzowany (określany także jako nieukierunkowany); semistandaryzowany. Omawiając bliżej charakter tych wywiadów wskazuje, że techniką, która w największym stopniu minimalizuje zniekształcenia odpowiedzi respondenta, jest wywiad zogniskowany (Merton, Kendall), traktowany przez B. S. Phillipsa jako pewien przypadek wywiadu semistandaryzowanego.

W wywiadzie standaryzowanym badacz zmuszony jest do precyzyjnej konstrukcji pytań, które nie mogą być zmieniane w zależności od sytuacji wywiadu. Przy stosowaniu wywiadu niestandaryzowanego istnieje zupełna dowolność w manipulowaniu pytaniami dla uzyskania poszukiwanych informacji. Wywiad ten ma tę przewagę nad wywiadem standaryzowanym, że może dostarczać badaczowi informacji wzbogacających analizę badanego zjawiska. Dzieje się tak dzięki elastyczności zachowań ankietera, polegających m.in. na dodatkowej stymulacji respondenta, zmianach pytań i dostosowaniu formy pytań do sytuacji wywiadu. W wywiadzie zogniskowanym pytania dla respondenta nie są wyszczególnione, przy czym ankieter rozpoczyna wywiad ze znajomością zjawisk poddanych badaniu. Rozwój technik badawczych powinien zmierzać w kierunku minimalizowania zniekształceń odpowiedzi respondentów; wywiad zogniskowany jest techniką, która wśród technik obecnie stosowanych prowadzi w największym stopniu do minimalizowania takich zniekształceń. Jest tak, ponieważ ankieter w toku takiego wywiadu dokonuje obserwacji respondenta i może uchwycić nie tylko naturę zniekształceń, ale również ich źródło.

Stosuje się wiele sposobów zapobiegania zniekształceniom. Szkoli się ankieterów, uwrażliwiając ich na to, że ich własne zachowania mogą wywoływać określone reakcje respondentów. Zwraca się im uwagę na rolę wstępnego kontaktu z respondentem, określającego w znacznej mierze atmosferę dalszej rozmowy. W celu zwiększenia kooperatywności respondenta proponuje się akcentować ważność przeprowadzonego badania. Podnosi się sprawę znaczenia rzetelności rezultatów badawczych, charakteryzując m.in. problemy selekcji, szkolenia i nadzoru ankieterów.

W rozważaniach poświęconych konstrukcji kwestionariusza B. S. Phillips wprowadza podział pytań na otwarte i zamknięte, koncentrując się na kryteriach poprawności pytań, omawia zasady budowania sekwencji pytań (np. zasada zacieśniającego kręgu pytań), ustala inwentarz dyrektyw dla ankietera dotyczących sposobu zadawania pytań. Na koniec omawia techniki projekcyjne i inne nie ukierunkowane techniki badawcze.

Paweł Daniłowicz

Donald P. Warwick, Charles A. Lininger, *THE SAMPLE SURVEY: THEORY AND PRACTICE*, New York 1975 Mc Graw-Hill Book Company, Chapter 6: „Questionnaires Design”, s. 126—181, Chapter 7: „The Survey Interview”, s. 182—219.

Treścią rozdziału szóstego jest prezentacja podstawowych zasad projektowania kwestionariusza wywiadu lub ankiety. Można wyróżnić dwa podstawowe